

مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران
رساله علمی سطح ۳

جایگاه صبر در تربیت اسلامی با رویکرد تفسیری

استاد راهنما: حجت‌الاسلام و المسلمین سید ابوالحسن حسن‌زاده

نگارنده

بی بی بتول حسن‌زاده

سال تدوین

۱۴۰۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم

این اثر ناپخیز تقدیم می گردد به ساحت مقدس بقیة الله الأعظم حضرت حجة ابن الحسن علیه السلام

و تقدیم به شهدای اسلام و عمو و دایی شهیدم سید محمد رضا حسن زاده و سعید درقشان

و پدر و مادر بزرگوارشان

تشکر و تقدیر

ابتدا از پدر و استاد ارجمندم حضرت حجت الاسلام و المسلمین حاج سید ابوالحسن حسن زاده که بهترین الگو و راهنمای زندگی ام هستند و در مسیر نوشتن این پایان نامه، خالصانه و وارسته و بی ادعا بارها راهنمایی‌های ارزشمندشان روشم را هم بودند.

از مادر بزرگوارم که همواره یاری‌گر و مشوق من بوده‌اند، نهایت تقدیر و تشکر را دارم، اگر دگر می‌های شان نبود هرگز قادر به نوشتن نبودم.

از همسر گرامی و فرزندان دلبندم کمال تشکر و سپاس گزاری را دارم که اگر همراهی و همکاری همه جانبه آنها در طول تهیه و تنظیم این پایان نامه نبود، نوشتن این اثر مقدور نبود.

از پدر و مادر، همسر و سپاس گزاری که بامهر و محبت شان همواره باعث دگر می‌های ام هستند. از خداوند منان برای کلیه اساتید و مربیان محترمی که از ابتدای تحصیل تا کنون نقشی در تربیت و تعلیم داشته‌اند، و کلیه عزیزانی که بارها راهنمایی‌ها و کمک‌های ارزنده خود اینجانب را در ارائه این پایان نامه یاری نمودند، سلامتی، توفیق و سعادت مسئلت دارم.

چکیده

صبر به عنوان یکی از فضائل اساسی انسان در تمام مکاتب اخلاقی و ادیان الهی مورد تأکید و توجه قرار گرفته است. قرآن کریم و سیره رسول اکرم ﷺ و ائمه (ع) هم سرشار از این تأکید است. در کتب تفسیری و اخلاقی و نیز گفتگوی رایج بین عامه مردم صبر در هنگام مصیبت، همیشه مورد نظر بوده است و در کتب تفسیری و روایی و اخلاقی، صبر در اطاعت اوامر الهی و پرهیز از معصیت هم تأکید شده است، اما با مراجعه به آیات قرآن و سیره معصومین (علیهم السلام) به خوبی می‌توان به ابعاد دیگر صبر پی برد. صریح آیات قرآن دستور به صبر در تربیت انسان می‌دهد و این تربیت گاهی در حوزه رفتار و شخصیت فردی انسان و گاهی در حوزه جامعه و رفتار و روابط اجتماعی است. تقویت بعد معرفتی و اعتقادی انسان مرهون صبر است و نیز کسب فضائل اخلاقی مانند ایثار و فداکاری و دلسوزی برای دیگران متوقف بر صبر است و همچنین پرهیز از رذائل مانند یأس و ناامیدی و حسادت و تکبر جز با صبر محقق نمی‌شود. همچنین مسلط کردن قوه عاقله بر شهوت و غضب با صبر به دست می‌آید. در بعد اجتماعی هم به دستور قرآن صبر باید به گفتمان عمومی جامعه تبدیل شود و مسلمانان با کمک صبر از نزاع و تقابل دوری نموده و با صبر در هنگام امر به معروف و نهی از منکر، ارزش‌های الهی و انسانی را بر جامعه حاکم کنند و حتی در برخورد با دشمنان با مدد از صبر از ظلم و بی‌عدالتی دور باشند.

واژگان کلیدی: صبر، تربیت اسلامی، فرد، اجتماع، تفسیر

قرآن کریم.

نهج البلاغه.

منابع فارسی

- (۱) امامی، اسدالله و صفایی، سید حسین، *حقوق خانواده*، تهران: میزان، ۱۳۸۵، چاپ دوم.
- (۲) سبحانی، جعفر، *فرازهایی از تاریخ اسلام*، قم: دفتر تبلیغات اسلامی، چاپ دوم، ۱۴۱۵هـ.ق.
- (۳) _____، *فروع ولایت*، قم: مؤسسه امام صادق (علیه السلام)، ۱۳۸۰.
- (۴) سعدی، مصلح بن عبدالله، *گلستان سعدی*، تهران: دانش، ۱۳۷۶.
- (۵) جرجانی، ابوالفتح بن مخدوم، *تفسیر شاهمی*، تهران: نوید، ۱۳۶۲.
- (۶) شبیری زنجانی، موسی، *کتاب نکاح*، قم: رای پرداز، بی تا.
- (۷) عاملی، بهاء الدین محمد بن حسین و ساوجی، نظام بن حسین، *جامع عباسی و تکمیل آن (محشی)*، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چاپ اول، ۱۴۲۹هـ.ق.
- (۸) عمید، حسن، *فرهنگ لغت*، تهران: اشجع، چاپ اول، ۱۳۸۹.
- (۹) فاضل لنکرانی، محمد، *مناسک حج*، قم: امیر قلم، چاپ دوازدهم، ۱۴۲۳هـ.ق.
- (۱۰) قرشی، سید علی اکبر، *قاموس قرآن*، تهران: دارالکتب الإسلامية، چاپ ششم، ۱۴۱۲هـ.ق.
- (۱۱) کلینی، محمد بن یعقوب، *گزیده کافی*، تهران: جهان آرا، ۱۳۸۷.

(۱۲) محقق داماد، سید مصطفی، *بررسی فقهی حقوق خانواده - نکاح و انحلال آن*، تهران: مرکز نشر علوم اسلامی، چاپ ششم، ۱۳۸۰.

(۱۳) مطهری، مرتضی، *فقه و حقوق (مجموعه آثار)*، تهران: صدرا، ۱۳۸۷.

(۱۴) _____، *نظام حقوق زن در اسلام*، تهران: صدرا، ۱۳۸۷.

(۱۵) مغربی، محمدالخطاب، *مواهب الجلیل*، بیروت: دار الکتب العلمیة، چاپ اول، ۱۴۱۶هـ.ق.

(۱۶) منتظری، حسینعلی، *مبانی فقهی حکومت اسلامی*، مترجم محمود صلواتی، قم: کیهان، ۱۴۰۹هـ.ق.

(۱۷) _____، *معارف و احکام بانوان*، اصفهان: مبارک، بی تا.

(۱۸) موسوی همدانی، سید محمدباقر، *ترجمه تفسیر المیزان*، قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۷۸.

(۱۹) هاشمی شاهرودی، محمود، *فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بیت (علیهم السلام)*، قم: مؤسسه دائرة المعارف فقه اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۲.

منابع عربی

(۲۰) ابن ماجه، محمد بن یزید قزوینی، *سنن ابن ماجه*، تصحیح بشار عواد معروف، بیروت: دارالجلیل، ۱۴۱۸هـ.ق.

(۲۱) ابوزهره، محمد، *الاحوال الشخصية*، قاهره: دار الفكر العربی، چاپ دوم، ۱۹۳۶م.

(۲۲) امام خمینی، سید روح الله، *تحریر الوسیلة*، مترجم: اسلامی، علی، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۴۲۵هـ.ق.

(٢٣) باجورى، ابراهيم بن ابى قاسم، الحاشية على شرح ابن قاسم الغزى على متن ابى شجاع، مصر: دار الكتب العربية، چاپ دوم، ١٣٦٩هـ.ق.

(٢٤) بجيرمى، سعيد، حاشية البجيرمى على شرح منهج الطلاب؛ بيروت: دار الفكر، ١٤١٥هـ.ق، چاپ دوم.

(٢٥) بحراني، يوسف، الحقائق الناضرة، قم: مؤسسة النشر الاسلامى، ١٣٦٣هـ.ق.

(٢٦) بروجردى، سيد محمد حسين، جامع احاديث الشيعة، قم: مؤلف، ١٤٢٠هـ.ق.

(٢٧) بهجت، محمد تقى، جامع المسائل، قم: دفتر آيت الله بهجت، چاپ دوم، ١٤٢٦هـ.ق.

(٢٨) بيهقى، ابى بكر احمد بن حسين، سنن الكبرى، بيروت: دارالفكر، بى تا.

(٢٩) حر العاملى، محمد بن الحسن، وسائل الشيعة إلى تحصيل مسائل الشريعة، بيروت: دار احياء التراث العربى، ١٤١٢هـ.ق.

(٣٠) حصري، احمد، النكاح و القضايا، مصر: مكتبة الكليات الازهرية، ١٤٠٦هـ.ق.

(٣١) حكيم، سيد محسن، مستمسك العروة الوثقى، بيروت: دار احياء التراث العربى، چاپ دوم، ١٣٩٢هـ.ق.

(٣٢) حلى، حسن بن يوسف، تذكرة الفقهاء، قم: منشورات الرضى، ١٤٠٤هـ.ق.

(٣٣) دردير، ابوالبركات المالكى الأزهرى، شرح الدردير على مختصر الخليل، بيروت: الكتب العلمية، ١٢٨١هـ.ق.

(٣٤) زحيلي، وهبة، الفقه الإسلامى و ادلته، دمشق: دارالفكر المعاصر، ١٤١٨هـ.ق.

(٣٥) زيدان، عبدالكريم، المفصل فى احكام المرأة و بيت المسلم، بيروت: مؤسسة الرسالة، چاپ اول، ١٤١٧هـ.ق.

(٣٦) سيورى، جمال الدين مقداد بن عبدالله، كنز العرفان فى فقه القرآن، تهران: مرتضوى، چاپ پنجم، ١٣٧٣.

- (٣٧) شمس الدين، محمد مهدي، *الستر و النظر*، بيروت: مؤسسة الدولية الاسلامية، چاپ دوم، ١٩٩٤م.
- (٣٨) شوكانى، محمد، *نيل الأوطار*، بيروت: دار الكتب العلمية، ١٩٧٣م.
- (٣٩) شيخ شوشترى، محمد تقى، *النجعة فى شرح اللمعة*، تهران: مكتبة الصدوق، ١٣٦٩.
- (٤٠) شيخ صدوق، ابن بابويه، ابى جعفر محمد بن على، *من لا يحضره الفقيه*، ترجمه محمدجواد غفارى، تهران: صدوق، ١٣٦٧.
- (٤١) شيخ مفيد، محمد نعمان، *المقنعة*، قم: مؤسسة النشر الاسلامى، چاپ دوم، ١٤١٠هـ.ق.
- (٤٢) صابونى، عبدالرحمن، *الأحوال الشخصية السورى فى الزواج والطلاق*، دمشق: دار الفكر العربى، ١٩٧٩م.
- (٤٣) طباطبايى يزدى، سيد محمد كاظم، *العروة الوثقى*، تهران: دار المعارف الاسلامية، چاپ دوم، ١٤٢٠هـ.ق.
- (٤٤) طباطبايى، سيد على، *رياض المسائل*، قم: مؤسسة النشر الاسلامى، ١٤٢٠هـ.ق.
- (٤٥) طبرسى، ميرزا حسين نورى، *مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل*، بيروت: مؤسسة آل البيت (عليه السلام) لإحياء التراث، ١٤٠٨هـ.ق.
- (٤٦) طبرى، ابى جعفر بن احمد، *الرياض النظرية فى مناقب العشرة*، بيروت: دار العرب اسلامى، چاپ دوم، ١٩٩٦م.
- (٤٧) طوسى، أبى جعفر، محمد بن حسن، *المبسوط فى فقه الإمامية*، تهران: مكتبة المرتضوية، ١٣٨٧.
- (٤٨) _____، *النهاية فى مجرد الفقه و الفتاوى*، بيروت: دارالكتاب العربى، چاپ دوم، ١٣٩٠هـ.ق.
- (٤٩) عاملى، سيد محمد، *نهاية المرام*، قم: مؤسسة النشر الاسلامى، ١٤١٣هـ.ق.

۵۰) عبدالرحمن العک، خالد، *آداب الحیاة الزوجية*، بیروت: دار المعرفة، ۱۴۱۹هـ.ق.

۵۱) عمرانی، محمد، *فقه الاسرة فی المهاجر*، بیروت: دار الکتب العلمیة، ۱۴۳۲هـ.ق.

۵۲) فاضل لنکرانی، محمد، *تفصیل الشریعة، النکاح*، قم، مرکز فقه الاثمة الأطهار علیهم السلام، چاپ اول، ۱۴۲۱هـ.ق.

۵۳) فخر المحققین، محمد بن یوسف، *ایضاح الفوائد فی شرح مشکلات القواعد*، قم: اسماعیلیان، ۱۳۸۹هـ.ق.

۵۴) کاشانی، علاءالدین ابوبکر بن مسعود، *بداية الصنائع فی ترتیب الشرايع*، بیروت: دارالاحیاء التراث، چاپ

دوم، ۱۳۷۷هـ.ق.

۵۵) کرکی، علی بن حسین، *جامع المقاصد فی شرح القواعد*، قم: مؤسسه آل البيت علیهم السلام، چاپ دوم،

۱۴۱۱هـ.ق.

۵۶) کلینی، محمد بن یعقوب، *گزیده کافی*، تهران: چاپ: اول، ۱۳۶۳، بی نا.

۵۷) محقق حلی، جعفر بن حسن، *شرائع الإسلام فی مسائل الحلال و الحرام*، تحقیق: بقال، عبدالحسین

محمد علی، قم: اسماعیلیان، ۱۴۰۸هـ.ق.

۵۸) مسلم، ابن حجاج، *صحیح مسلم*، بیروت: دار الکتب العربی، چاپ دوم، ۱۴۰۷هـ.ق.

۵۹) مکارم شیرازی، ناصر، *کتاب النکاح*، تحقیق مسعود مکارم، قم: مدرسه امام علی علیه السلام، چاپ اول، ۱۳۸۲.

۶۰) نجفی، محمد حسن، *جواهر الکلام فی شرح شرايع الإسلام*، بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۳۶۲هـ.ق.

مجلات

۶۱) لطفی، اسدالله و قربانی، فتح الله، *خواستگاری از دیدگاه فقه مذاهب اسلامی*، مجله بانوان شیعه، شماره

۲۰.

۶۲) مقدادی، محمد مهدی، *خواستگاری در فقه و حقوق*، مجله کتاب زنان، شماره ۲۵.